

прав людини. Релігійне життя: Вип.1. Експертиза. Законодавство. – Київ–Харків, 1993 [Електронний ресурс]: <http://library.khpg.org/index.php?id=1210630131>

17. Стріха М. Чи скористається українське православ'я з історичного шансу? / М. Стріха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2000/11/14/2981331/view_print/.

18. Церква залишається інститутом з найвищим рівнем довіри українців. Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=4783.

References

1. Balukh V. Politychni chynnyky religijnnykh procesiv u suchasnij Ukraini / V. Balukh // *Religija ta socium* [Tekst]: chasopys. №1 / Chernivc'kyj nac. un–t im. Ju. Fedjkovycha; vidp. red. V. O. Balukh. – Chernivci: Ruta, 2008. – 136 s.

2. Biblija. Knyghy Svjatogho pysjma Starogho ta Novogho Zavitu (perekl. I. Oghijenka). [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.bibleonline.ru/bible/ukr/>

3. Vasin M. Kharakterystyka mizhkonfesijnnykh vidnosyn v Ukraini u 2009 roci / M. Vasin [Elektronnyj resurs]: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/42503/.

4. Ghlava UGhKC: Nastupnymy krokamy mala b staty povna rabilitacija ta restytucija vidchuzhenogho majna [Elektronnyj resurs]: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/land_and_property_problems/58065/

5. Druzenko Gh. Religijna svoboda vs. pravo nalezhaty do religijnnoji biljshosti / Gh. Druzenko [Elektronnyj resurs]: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/42503/.

6. Zakon Ukrainy «Pro svobodu sovisti ta religijni orghanizacii» / Verkhovna Rada URSR; Zakon vid 23.04.1991 №987–XII [Elektronnyj resurs]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/987–12>.

7. Zakon Ukrainy «Pro reabilitaciju zhertv politychnykh represij na Ukraini» / Verkhovna Rada URSR; Zakon vid 17.04.1991. – №962–XII. [Elektronnyj resurs]: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/962–12>.

8. Zarichnyj O. Dukhovni dijachi Ukrainy: Mytropolit Filaret / O. Zarichnyj. – Ljviv: Loghos, 1995. – 174 s.

9. Zajava Prezidenta Ukrainy Leonida Kuchmy vid 11 chervnja 1999 roku [Elektronnyj resurs]: http://www.ukrinform.ua/rubric-politics/4951–11_chervnja_1999_roku_zajava_prezidenta_ukraini_10400.html

10. Zbirnyk normatyvno–pravovykh aktiv shhodo svobody sovisti ta dijajnosti religijnnykh orghanizacij: Dov. posibn. (upor. V. M. Petryk, V. V. Ostroukhov). – K.: Vyd–vo Jevrop. Un–tu, 2002. – 146 s.

11. Kasper Valjter, kardynal. Svoboda virospovidannja ta nacionaljno–kulturna identychnistj / Valjter Kasper // *Religijna svoboda: svoboda religiji i nacionaljna identychnistj – svitovyj dosvid i ukrajinsjki problemy*. [Nauk. shhorichn.], za zagh. red. d.filos.n. A. Kolodnogho i k.filos.n. M. Babija. – Kyjiv, 2002. – 157 s.

12. Koncepcija derzhavno–konfesijnnykh vidnosyn v Ukraini (Proekt rozroblenyj u 2004 roci za uchasti konfesij, UCEPD im. Razumkova) // Instytut religijnnoji svobody. [Elektronnyj resurs]: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=114:1&catid=41:pl&Itemid=68.

13. Malych V. Polityka i religija v suchasnomu ukrajinskomu suspiljstvi / V. Malych // *Religija ta socium*. – 2008. – №1. – S. 101–102; S. 97–102 [Elektronnyj resurs]: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Rts/2008_1/1%5C19.pdf

14. Memorandum khrystijanskykh konfesij Ukrainy pro ne sprynjattja sylovych dij u mizhkonfesijnnykh vzajemovidnosynakh // *Ljudyna i svit*. – 1997. – №8. – S. 25–32 [Elektronnyj resurs]: http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_1997/lis_97_08/37463/

15. Revunova I. 10 Porad Blazhenijshogho Ljubomyra Ghuzara ukrajincjam. Pro jedynu ukrajinsjku cerkvu (interv'ju) / I. Revunova [Elektronnyj resurs]: http://zaxid.net/news/showNews.do?10_porad_blahennishogho_lyubomyra_guzara_ukrayintsyam&objectId=1352241.

16. Rechyc'kyj V. V. Prava ljudyny v Ukraini. Informacijno–analitичnyj bjuletенj Ukrajinsjko–Amerykanskogho bjuro zakhystu prav ljudyny. Religijne zhyttja: Vyp.1. Ekspertyza. Zakonodavstvo. – Kyjiv–Kharkiv, 1993 [Elektronnyj resurs]: <http://library.khpg.org/index.php?id=1210630131>.

17. Strikha M. Chy skorystajetsja ukrajinsjke pravoslav'ja z istorychnogho shansu? / M. Strikha. [Elektronnyj resurs]: http://www.pravda.com.ua/news/2000/11/14/2981331/view_print/.

18. Церква залышайтсja інститутом з найвышшым рівнем довіри українців. Центр Разумкова [Elektronnyj resurs]: http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=4783.

Boiko I. M., Faculty of Philosophy, Head of the Laboratory of ethics and aesthetics, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Lviv), bihor_5@ukr.net

State as a factor regulator orthodox–catholic relations in independent Ukraine

Features of state regulation of orthodox–catholic relations in independent Ukraine. The basic problem in this field, the impact of external and internal factors on orthodox–catholic environment Ukraine. Dynamics of state–church komunikaiyi towards a partnership model of relations. The prospects of the state and trends of influence factors on the development of orthodox–catholic dialogue in modern Ukraine.

Keywords: orthodox–catholic relations, Church, state factor, pover, state–church relations.

Boiko I. M., заведуючий лабораторией этики и эстетики философского факультета, Львовский национальный университет им. Ивана Франко (Украина, Львов), bihor_5@ukr.net

Государственный фактор как регулятор православно–католических отношений в независимой Украине

Рассмотрены особенности государственного регулирования православно–католических отношений в независимой Украине. Определены основные проблемы в данной области, влияние внешних и внутренних факторов на православно–католическую среду Украины. Исследована динамика государственно–церковной коммуникации на пути к построению партнерской модели отношений. Определены перспективы и тенденции влияния государственного фактора на развитие православно–католического диалога в современной Украине.

Ключевые слова: православно–католические отношения, Церковь, государственный фактор, власть, государственно–церковные отношения.

* * *

УДК 141.319.8

Коробкіна Т. В., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Харківський національний університет радіоелектроніки (Україна, Харків), tankorobkina@mail.ru

СВІТОГЛЯДНА КАРТА ШАМАНІЗМУ: СПРОБА ФІЛОСОФСЬКО–АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Ця дослідження є спробою осмислення філософсько–антропологічного змісту поняття і феномену шаманізму. Автор статті підкреслює, що саме шамани набули базового досвіду розриву свідомості на реальну і потойбічну. Однак автор наполягає на тому, що на відміну від нашого сприйняття цього феномену, світосприйняття шаманізму органічно цілісне. Космос шаману представлений як світобудова і мапа станів свідомості, що мають триєдину структуру. Шаманізм розглядається як поліцентричне і універсальне явище світової культури. Продемонстроване значення шаманізму не тільки як першої форми психологічної терапії, що зцілює недуги окремих осіб, але і як засіб підтримки в належному психічному стані усього колективу. Автор показує, що привілейована позиція шамана зумовлена його екстатичними зібінностями. Автор привертає увагу до ціннісної компоненти світоглядної мапи шаманізму. Екстатичні стани, що їх переживає шаман, зіставляються із розширеним станом свідомості.

Ключові слова: шаманізм, духовна традиція, світоглядна мапа, екстатичні зібінності, розширені стани свідомості.

Для більш повного уявлення про релігійну свідомість необхідно розглянути найбільш поширені карти релігійних станів, оскільки перші карти станів свідомості з'явилися саме в релігійній практиці людини. Енциклопедія релігії дає наступне визначення шаманізму: «Шаманізм – це релігія (різноманітні вірування), підвалиною якої є богоподібний авторитет шамана – харизматичної особистості (медіума), здатної впадати у транс, зціляти хворих і убогих, а також шаман знаходиться в контакті із потойбічними світами» [1, с. 541]. Ми аналізуємо шаманізм як проблему взаємозв'язку між станами свідомості шамана і розширеним станом свідомості.

Мета дослідження: на основі вивчення релігійної мапи шаманізму, серед станів, що переживає шаман, визначити

ті, що збігаються із розширеним станом свідомості за зовнішнім і внутрішнім проявом.

Шаманізм був першою духовною традицією, однією з архаїчних релігій у культурі різних народів. В. В. Козлов пише, що «саме в шаманській прасвідомості виникла відображена реальність, реальність ідеальних образів, символів» [2, с. 332]. Попри весь начебто примітивізм шаманської культури необхідно визнати той факт, що саме шамани закладали базовий досвід розриву реальності. Саме для шаманської культури характерно одночасне існування в реальності життя примітивного племені з усіма його бідами і турботами та реальності духів, екстатичних емоційних станів, видінь.

У шаманізмі була зроблена перша спроба опису реальності зовнішніх і внутрішніх просторів, і великою мірою закладено своєрідний фундамент як сприйняття світу, так і нашої свідомості. Найважливішою для нас частиною шаманської традиції є Космос шамана, або погляд на світобудову, який одночасно є і першою картографією станів свідомості. В. В. Козлов зазначає кілька рис, характерних для шаманізму. Ці риси були не чимось теоретичним, а становили собою абсолютно реальні характеристики свідомості самого шамана, його одноплемінників і роду в цілому. Це важливе, на наш погляд, зауваження, тому що в наш час досить широкої популярності набувають різноманітні шаманські подорожі (Подорожі Сили, Подорожі за тотемною твариною тощо) із застосуванням технік, які були сформовані для свідомості з характеристиками дуже відмінними. Слід пам'ятати, що саме ці техніки відокремлені від базового світогляду, на який вони були розраховані.

Все життя, з позицій шаманізму, може бути осягнуте як процес обміну енергіями і взаємодія духів. І в шаманському космосі, наприклад, будь-яка хвороба є наслідком того, що певні життєві сили, духи, які уособлюють ці сили, покинули людину. Відповідно, більшість шаманських зцілень – це подорож за вкраденою душею, її повернення. Світ – це арена битви, і тому наші життєві сили можуть бути вкрадені нашими противниками і просто іншими байдужими до людей і прагнучими енергії істотами. Тому завдання шаманського зцілення полягає в тому, щоб продіагностувати, які саме життєві сили вкрадені, і вирушати або за вкраденою душею, або за тваринними силами, які покинули людину. Кожна людина в шаманському поданні має кілька тваринних сил, які дані їй від народження або куповані протягом життя, і все благополуччя і здоров'я людини, її особливі вміння пов'язані з цими унікальними тваринами силами.

А. В. Кузнецов пише, що «розповсюдження шаманізму не є результатом його запозичення з певного вихідного центру первинного виникнення. Поява цього культурного явища могла відбуватися незалежно в різних частинах планети при формуванні *homo sapiens* і завершення процесу розвитку свідомості сучасної людини. Важлива роль шаманів для своїх колективів вказує на ті суперечності, які постали перед людиною через нові умови її свідомого життя при обмежених можливостях їхньої внутрішньої регуляції. Тому ті процедури, які влаштовували шамани під час своїх камлань, мали важливе значення не тільки для зцілення недугів, але і для підтримки необхідного рівня психічного здоров'я людей. У цьому сенсі можна погодитися з думкою, що шаманізм – перша форма психологічної терапії» [3, с. 46].

У цьому контексті пише і В. В. Козлов: «Незалежно один від одного у всіх куточках планети шамани відкрили це правило [необхідності відкритого сприйняття]. І універсальність шаманської технології трансценденції та екстазу, універсальність їх картографії та шляхів свідчить про те, що воно універсальне для людини взагалі і універсальним чином виявляється у різних культурах, незалежно від того, якими мовами, у яких ментальних і концептуальних схемах люди, які відображають реальність» [2, с. 603].

Вже в рамках шаманізму здійснено спробу дивитися на світ як на *триєдність* – світ *верхній*, світ *середній* і світ *нижній*. Ці світи з'єднані *Світовим Деревом*, чії корені сягають глибини нижнього світу, а крона піднімається у верхній. У деяких традиціях цю функцію відіграє гора чи річка, але це скоріше наслідок впливу пізніших релігійних поглядів. Якщо говорити спрощено, то за вченням шаманізму: верхній світ заселяють боги, напівбоги, духи, які допомагають жити людині, сюди звертаються за допомогою, за порадою, за зціленням; середній світ – це світ видимий звичайним оком, чутний звичайним вухом, він населений людьми, у ньому знаходяться всі об'єкти звичні для нашого сприйняття – матеріальні об'єкти; у нижніх світах живуть духи, які заважають, нападають, віднімають сили, цих духів потрібно постійно задобрювати.

М. Еліаде пояснює, що всі ці три світи не є абсолютно окремими один від одного: «Існують три великі космічні країни, через які можна послідовно проходити, оскільки вони з'єднані серединною віссю. Ця вісь проходить, зрозуміло, через певний «отвір», «діру»: саме через цю дірку боги сходять на Землю, а померлі – до підземного світу; через неї ж може в екстазі підноситися – або спускатися – і душа шамана під час подорожей на Небо або до Пекла» [4, с. 621].

К. М. Медоуз, пояснюючи цю схему, зводить зовнішню і внутрішню реальності: «Стовбур дерева уявляється як особистість відносно фізичного буття, вкорінена в землі, яка дає доступ до глибинних рівнів несвідомого, де міститься прихований потенціал. Найвищі і благородні аспекти, представлені гілками крони, які тягнуться до неба – Космічної свідомості і Місяця творчості. Стовбур часто асоціювався із Середнім Світом, або Місцем явищ між небом і землею. Поверхня ґрунту, де стовбур пускає коріння, вказувала на потребу в міцному вкоріненні, щоб особистий розвиток і плекання духу могло відбуватися природно і органічно. Це царство підсвідомої діяльності, яке часто називалося Нижнім Світом, або Місцем причинності. <...> Нижні корені, що йдуть під землю, асоціювалися з глибинами несвідомого, де укладено прихований потенціал. Це Місце потенціалу ще іноді називалося Пеклом. Гілки дерева вказували на духовні прагнення, спрямовані до небес. Це царство душі, яке також називалося Верхнім Світом» [5, с. 347].

Таким чином, ми можемо бачити, що собою становила перша карта станів. Але в цьому контексті слід пам'ятати, що вона була дуже далека від теоретизування і абстрактності, мала суто утилітарне значення і була заснована на незвичайних переживаннях і станах. М. Еліаде зауважує: «Специфічним моментом шаманізму є не втілення шаманом «духів», а екстаз, викликаний вознесінням на Небо або сходженням до Пекла». І трохи раніше: «Звернемося до <...> міфу про райські

часи, коли люди без зусиль могли підніматися на Небо і підтримували близькі стосунки з богами. Космологічний символізм житла і досвід шаманського вознесіння на Небо підтверджують, хоча і в іншому аспекті, цей архаїчний міф: після припинення легкого сполучання, яке існувало на початку світу між Небом і Землею, між людьми і богами, деякі обрані істоти (насамперед шамани) можуть як і раніше, особисто здійснювати зв'язок з небесними країнами; так, шамани можуть злітати і досягати Неба через «центральний отвір», тоді як іншим людям, цей отвір служить тільки для передавання дарунків. В обох випадках привілейована позиція шамана зумовлена його екстатичними здібностями» [4, с. 621].

В. В. Козлов також підкреслював момент інтенсивного використання зміненого стану свідомості в практиках шаманізму: «Еліаде відобразив у назві своєї книги одну суттєву рису шаманізму – це техніка екстазу. Шаманська практика відбувається переважно в незвичайних, екстатичних станах свідомості. Один із дослідників шаманізму, великий трансперсональний психолог Роджер Уолш, навіть ввів спеціальне поняття «шаманський стан свідомості» для того, щоб визначити специфічність стану свідомості, який виникає під час шаманських практик. Шамани входять в цей стан зазвичай для того, щоб подорожувати в інші світи. Шаманський космос різноманітний, хоча для простоти в ньому виділяють три головних світи: нижній, середній і верхній, які стійко існують у всіх шаманських традиціях світу» [2, с. 520].

Складно говорити про те, що собою становив шаманізм в чистому вигляді, тому що до нас ця традиція дійшла вже багато в чому видозміненою. Тим не менш, багато дослідників поділяють думку, що шамани дуже вмільо використовували трансівні стани і могли не тільки керувати своїми переживаннями під час подорожей, але й індукували їх у одноплемінників. Так, згідно з А. В. Смоляк «головна особливість поведінки різних аспектів камлання полягає в тому, що шаман сам входить в транс, а решта – вже під його впливом. Крім того, під час перебігу процесу шаман може пояснювати свої дії і вести розповідь про свою подорож» [5, с. 276]. А Кузнецов А. М. каже, що шаман «здатний контролювати глибину і ступінь свого входження у стан зміненої свідомості, тоді як інші люди не можуть це робити. Проте всі зазначені здібності, знання і навички є надбанням досвідченого шамана, який найчастіше пройшов спеціальну підготовку в іншого шамана-фахівця» [3, с. 48].

Перша шаманська карта була необхідна для того, щоб орієнтуватися у макро- та мікрокосмосах; для того щоб знати, як поводитися у тій або іншій ситуації та в тому або іншому стані; щоб орієнтувати інших у їх зовнішньому та внутрішньому житті.

Підсумовуючи А. М. Кузнецов пише, що «шаманізм видається важливим культурним феноменом, який відображає суперечливість процесу становлення та розвитку сучасної людини. Це протиріччя полягає в розбіжності ритмів розвитку внутрішньої функціональної і тілесної будови людини, з одного боку, і її свідомого життя, з іншого. Основна стратегія людського існування полягає в компенсації своєї обмеженості як живої істоти за допомогою спеціально створених засобів культури» [3, с. 49].

Стає зрозумілим, що багато в чому культура починала формуватися завдяки розвитку методів впливу на

свідомість людини. Так вдавалося забезпечувати не тільки виживання, добування необхідних ресурсів існування, але і стабільність функціонування свідомості, спочатку родової, але поступово закладалися основи для виникнення індивідуальної вільної свідомості. У цьому сенсі шамана можна вважати першим філософом, психологом, соціальним працівником і священиком в єдиній особі.

Необхідно ще раз загострити увагу на тому, що, незважаючи на свою простоту, карта, запропонована у шаманізмі (нижній–середній–верхній світ), насправді не настільки банальна. Навіть у найпершій карті вже були закладені дві осі координат. Перша вісь відокремлює хілотропний та холотропний модули (світ духів і світ людей). Друга вісь задає оцінку полярності. Вона вказує, що є ті події, сутності, стани, до яких потрібно прагнути, які хочеться досягти (верхній світ), і ті, від яких хочеться втекти (світ нижній). І вже тут простежується архаїчна мудрість шаманів, які розуміли, що тільки з боротьби добра і зла може вийти по-справжньому сильний і здоровий член роду і суспільства.

Висновки. Таким чином, як можна побачити з представленого аналізу, шаманізм не концентрував свою увагу на стани (не поділяв свідомість на буденне і змінене), а зупинявся головним чином на феноменологічному описі тих просторів, до яких потрапляв шаман під час своїх подорожей. У цьому контексті для нас найбільш цікавим є момент, що стани, які переживав шаман, багато в чому збігаються з розширеним станом свідомості і за зовнішнім, і за внутрішнім проявом.

Список використаних джерел

1. Религия: энциклопедия / [сост. и общ. ред. А. А. Грицанов, Г. В. Синило]. – Минск: Книжный Дом, 2007.
2. Козлов В. В. Интегративная психология: пути духовного поиска, или освещение повседневности [Текст] / В. В. Козлов. – Москва: Психотерапия, 2007. – 520 с.
3. Кузнецов А. М. Шаманизм как антропологическое явление [Текст] / А. М. Кузнецов // Личность. Культура. Общество, избранные статьи. – 2000. – Т.2. – Вып.4 (6).
4. Элиаде Мирча. Священные тексты народов мира = Essentialsa credwritingsfromaroundtheworld [Текст] / Мирча Элиаде. – М.: Крон-Пресс, 1998. – 621 с.
5. Медоуз Кеннет. Там, где летают орлы: Шаман. Путь к мудрости [Текст] / Кеннет Медоуз. – М.: Изд.-торг. дом «Гранд», 1999. – 347 с.
6. Козлов В. В. Трансперсональная психология: Истоки, история, современное состояние [Текст] / В. В. Козлов, В. В. Майков. – М.: АСТ, 2004. – 603 с.
7. Кенин–Лопсан М. Б. Тувинские шаманы [Текст] / М. Б. Кенин–Лопсан. – М.: Мaska, 2009. – 325 с.

References

1. Religiya: entsiklopediya / [sost. i obsch. red. A. A. Gritsanov, G. V. Sinilo]. – Minsk: Knizhnyy Dom, 2007.
2. Kozlov V. V. Integrativnaya psihologiya: puti duhovnogo poiska, ili osveshchenie povsednevnosti [Tekst] / V. V. Kozlov. – Moskva: Psihoterapiya, 2007. – 520 s.
3. Kuznetsov A. M. Shamanizm kak antropologicheskoe yavlenie [Tekst] / A. M. Kuznetsov // Lichnost. Kultura. Obschestvo, izbrannyye stati. – 2000. – T.2. – Vyip.4 (6).
4. Eliade Mircha. Svyaschennyye teksty narodov mira = Essentialsa credwritingsfromaroundtheworld [Tekst] / Mircha Eliade. – M.: Kron-Press, 1998. – 621 s.
5. Medouz Kennet. Tam, gde letayut orlyi: Shaman. Put k mudrosti [Tekst] / Kennet Medouz. – M.: Izd.-torg. dom «Grand», 1999. – 347 s.
6. Kozlov V. V. Transpersonalnaya psihologiya: Istoki, istoriya, sovremennoe sostoyanie [Tekst] / V. V. Kozlov, V. V. Maykov. – M.: AST, 2004. – 603 s.
7. Kenin–Lopsan M. B. Tuvinskie shamanyi [Tekst] / M. B. Kenin–Lopsan. – M.: Maska, 2009. – 325 s.

Korobkina T. V., Ph.D. in Philosophy, Associate Professor Department of Philosophy, Kharkiv National University of Radio electronics (Ukraine, Kharkiv), tankorobkina@mail.ru

Worldview map of shamanism: attempt of philosophical and anthropological interpretation

This study is an attempt to understand the philosophical and anthropological content of the concept and phenomenon of shamanism. The author emphasizes that shamans were the first one who acquired the basic experience of consciousness division into real and other-worldly. However, the author points out that in contrast to our perception of this phenomenon, the worldview of shamanism is organically integral. Cosmos of the shaman is represented as the construction and map of states of consciousness, with a tripartite structure. Shamanism is considered as a universal and polycentric phenomenon of world culture. Shamanism is demonstrated not only as a mean of keeping of good mental condition for the entire team but as a valuable, first form of psychological therapy and a healing ailments of individuals. The author shows that the privileged position of the shaman is due to its ecstatic abilities. The author draws attention to a valuable component of the ideological map of shamanism. The ecstatic state, which is going through a shaman, is compared with the expanded state of consciousness.

Keywords: shamanism, spiritual tradition, worldview map, ecstatic states, expanded state of consciousness.

Коробкина Т. В., кандидат философских наук, доцент кафедры философии, Харьковский национальный университет радиоэлектроники (Украина, Харьков), tankorobkina@mail.ru

Мировоззренческая карта шаманизма: попытка философско-антропологической интерпретации

Данное исследование представляет собой попытку осмысления философско-антропологического содержания понятия и феномена шаманизма. Автор статьи подчеркивает, что именно шаманы приобрели базовый опыт разрыва сознания на реальное и потустороннее. Однако автор настаивает на том, что в отличие от нашего восприятия этого феномена, мировосприятие шаманизма органически целостно. Космос шамана представлен как построение и карта состояний сознания, имеющие триединую структуру. Шаманизм рассматривается как полицентрическое и универсальное явление мировой культуры. Продемонстрировано значение шаманизма не только как первой формы психологической терапии, исцеляющей недуги отдельных лиц, но и как средства поддержания в надлежащем психическом состоянии всего коллектива. Автор показывает, что привилегированная позиция шамана обусловлена его экстатическими способностями. Автор привлекает внимание к ценностной компоненте мировоззренческой карты шаманизма. Экстатические состояния, которые переживает шаман, сопоставляются с расширенным состоянием сознания.

Ключевые слова: шаманизм, духовная традиция, мировоззренческая карта, экстатические состояния, расширенные состояния сознания.

* * *

УДК 288(477)

Соколовський О. Л.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, Житомирський
державний університет ім. Івана Франка
(Україна, Житомир), osokol_83@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕЛІГІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ДУХОВНИХ ХРИСТІАН В УКРАЇНІ

Досліджується генеза раціоналістичних течій духовних христیان в Україні, джерела його вівочення та форми ідеологічної трансформації. Проведено аналіз його основних доктринально-інституційних моделей та особливості міжкультурних взаємодій. Аналізуються ідейно-концептуальні особливості вівочення організації і її вплив на суспільство. Встановлено, що особливістю даного руху була критика традиційного християнського вівочення і заперечення основних догматів ортодоксальної Церкви. Доведено, що за христологічною доктриною, есхатологічними очікуваннями, тлумаченням Біблії, соціальною практикою і соціальним складом кожна течія виділилася у цілком самостійне релігійне утворення.

Ключові слова: антиринітаризм, духобори, молокани, христологія, есхатологія, хліязм, реформація.

У духовних витоках, з якої сформувались доктринальні основи сучасних релігійних течій в Україні, відповідна роль належить антиринітарному вченню, яке стало чинником поєднання багатьох ідейних рухів, окремі засади яких знайшли продовження в сучасному протестантизмі та інших релігійних напрямках. Актуальність дослідження

вітчизняного антиринітаризму як релігійного феномена зумовлена особливостями розвитку його релігійної системи. Антиринітарії – послідовники релігійного християнського вчення, які заперечували або не визнавали з тих чи інших міркувань догмату Святої Трійці про єдину сутність трьох іпостасей Бога. Становлення і розвиток вітчизняного антиринітаризму відбувався під впливом як західних реформаційних рухів, так і місцевих раціоналістичних рухів, пов'язаних із суспільно-духовними процесами України в XIV – XX століть.

У вітчизняній релігієзнавчій науці утвердилася думка про історичну закономірність і самобутність реформаційних процесів в Україні. Однак, звернення до антиринітаризму мало вибіркового характеру, оскільки цей рух досліджувався у загальних релігійно-культурних процесах чи ототожнювався з протестантизмом і реформаційними рухами в цілому. У період нової і новітньої історії антиринітаризм не став об'єктом ґрунтового наукового аналізу.

У 80-х рр. XIX ст. починають з'являтися роботи, авторами яких є православні богослови (праці А. Булгакова, В. Георгієвського, Є. Нагорного, Д. Певницького, Л. Реформаторського, О. Розова). Незважаючи на досить високий рівень досліджень, конфесійна заангажованість більшості творів, перевага упереджених оцінок і висновків, критичний тон викладу суттєво знижували наукову значимість цих робіт.

Саме в цей період з'являються праці, присвячені раціоналістичному напрямку духовного християнства – духоборству і молоканству. Варто відзначити, що неупередженому вивченню духоборів і молокан присвячені роботи таких дослідників, як О. Лебедев, О. Пругавін, П. Мілюков. Однак працям даних дослідників властива певна поверховість і непослідовність. Крім того, практично всі автори ідеалізували общини духоборів, убачаючи в них ідеал суспільного життя. Праця богослова О. Новицького є фактологічно насиченою, але духовне християнство інтерпретується ним як ересь, церковний розкол. Вагоме значення для дослідження антиринітарних рис у духовному християнстві має праця Ф. Ліванова, яка представляє значний матеріал для вивчення цих релігійних об'єднань.

З поширенням діяльності релігійних об'єднань духоборів і молокан з'являється богословська література полемічного й інкримінаційного характеру, яка стосується їх діяльності. Крім того, що автори традиційно звинувачували духоборів і молокан у церковній ересі й антидержавній діяльності, вони ототожнювали обидва релігійні утворення і не вбачали між ними принципової різниці.

Уперше в незалежній Україні проблеми розвитку духовних христیان на етнічних теренах були порушені Л. Шугасвою, яка займається вивченням особливостей соціальної практики та релігійних вірувань православного сектанства общини духоборів.

У період Реформації антиринітарії називали себе унітаріями, які через радикально-критичну пропаганду здобували численну підтримку у середніх і нижчих соціальних верств. Ідейна догматика мала есхато-хліїстичне спрямування та обґрунтовувалася необхідністю духовного відродження віруючих. Ідейно-світоглядна система антиринітаріїв наближала їх до вчень анабаптизму, що зумовило перехід деяких анабаптистів